

Om je levensverhaal te schrijven moet je in de eerste plaats hebben geleefd; het is dan ook niet het mijne dat ik hier voorleg.

ALFRED DE MUSSET, *LA CONFESSION D'UN ENFANT DU SIÈCLE*

*

Hij is een echte Nergensman.

LENNON/MCCARTNEY, *RUBBER SOUL*

INHOUD

Heimwee	9
Depressies	13
Megalomanie voor beginners. Protocollen	18
<i>Even een biootje [1]</i>	48
Dode vliegen. Etalages	49
Hans R. Vlek	49
Wagnertje	51
Autoband	52
<i>Even een biootje [2]</i>	55
Iconen, kauwgomplaatjes, etc. Voorstellingen	56
Willem van Hanegem	56
Marcello Mastroianni	62
<i>Even een biootje [3]</i>	67
Bij afwezigheid. Dienstreizen	68
Op fjordentocht met Korea Ko	68
Mijn Parijse tijd	73
<i>Even een biootje [4]</i>	82
De ongevestigde orde. Autobiografie van een lezer	83
<i>Ondertussen ergens in het heelal</i>	98
Zelfportret als ander	99
Wessel te Gussinklo	99
Arnold Heumakers	101
Jacob Groot	102
Louis Ferron	103
Jan Siebelink	105
Tonnus Oosterhoff	107

Willem Broens	108
Herman Koch	109
A.F.Th. van der Heijden	111
De god drinkbaar, onvindbaar de god	114
Het grote drinken	114
Godsbewijs	120
<i>Even een biootje [5]</i>	122
Toverlessen	123
Thomas Mann	123
<i>Even een biootje [6]</i>	134
Zo kan het ook	135
Een mysterieuze verdwijning	135
<i>Even een biootje [7]</i>	144
Ik bevind mij hier. Plaatsbepalingen	145
Aan de vijanden van de kunst	145
Zelf vijand worden	146
De narcistische samenzwering	147
Wat nu?	161
Een late vader	161
Jongens, thuiskomen!	164
Hans 'Faunus' Graf Von Harenberg	164
Henkie van Stuijvenberg	166
<i>Even een biootje [8]</i>	169
Standplaats	170
Instortende studeerkamer	170
Colofon	173

HEIMWEE

Onze man in Heimweestad. Op een dag houd je op met ‘naar huis’ te gaan. Je blijft het wel zeggen, maar je bedoelt er inmiddels iets anders mee, iets feitelijks. Het wordt de mededeling dat je je naar de plek begeeft waar je op dat moment toevallig blijkt te wonen. Een of andere plek; niet meer het eilandje van vertrouwdeheid in de zee van het vreemde, niet meer het domein dat zo vanzelfsprekend is dat woorden die proberen te duiden slechts tot vervreemding moeten leiden. Op een dag ga je naar een huis dat ook een ander huis zou kunnen zijn.

Maar het heimwee, dat blijft. Wordt zelfs kwellender, waarschijnlijk omdat het steeds maar voortgaat op zijn dwaalwegen, zich verder en verder verwijderd, ja, van wat eigenlijk?

Een kind weet wat het mist. Dankzij ‘thuis’ heeft het een exact onderscheidingsvermogen aangaande het vertrouwde en het vreemde. Een kleine dosis vreemdheid is spannend, wordt het te veel, dan voelt het zich ongelukkig. ‘Ik wil naar huis,’ jengelt het, gebiedend dat alles weer moet worden zoals het is.

Op een dag blijkt je dat te zijn vergeten: hoe het is. Je weet alleen nog hoe het was, maar dat is iets anders. Waar je eerst heimwee voelde in de ruimte, voel je het nu in de tijd. Het verschil zit hem in het ‘terug’, dat vroeger wel en nu niet meer mogelijk is.

Heimwee en nooit meer terug naar huis, dat wordt ook wel melancholie genoemd. Naar het zwarte sap van de gal, dat wordt gekweekt onder de onbekende, duistere manen van Saturnus, *dixunt* de aloude alchimisten. Ja ja, maar wat is het? Het is het

besef dat de goede oplossing weliswaar bestaat, maar nooit meer teruggevonden kan worden.

Conclusie. Zo ver is het dus gekomen: thuiszitten en weten dat je nooit meer thuis zult komen.

Een ander verhaal. Een ander verhaal is dat zulke dingen mij niets kunnen schelen. De vreemde die ik ben geworden. De afwezige. Alsof ik dood ben en mij dit allemaal herinner.

Aan de rand van het woud. Waar ik woon*, begint het woud. Als ik op bed lig, hoor ik 's nachts de uilen roepen. Het was niet altijd zo. Op een dag woonde ik hier.

De terugweg kwam hier uit. De weg die je in je leven volgt, het spoor dat je zelf hebt achtergelaten, leidt je vanzelf naar je bestemming. Hier dus, in de huurkamers van dit witgepleisterde landhuis, waar ik de nieuwe dwaalgast ben.

En als het raam openstaat, kan ik het ruiken en horen, het komt van heel ver, heel vroeger: de nazomernacht, het geritsel in het gebladerte, het gewoel, de wind die door dit alles blaast.

* Dit moet zijn: *woonde*. – Waar ben ik nu dan? Verdwaald in de grammatica, rondlopend in de onvoltooide tijden.

Een ander huis. Leger en leger werd de kamer. De verhuizers hadden nu duidelijk hun ritme gevonden. Opgeheven de omslachtigheid, die het duurzame pleegt uit te stralen. Dingen en dozen, dingen in dozen, losse eenmansdingen, grote tweemansdingen: meer bleek hier in al die jaren niet te zijn verworven. Af en toe loerde ik ongerust naar het kastje waar ik mijn paperassen in bewaarde. Daar had ik haar tijdelijk neergezet, omdat ik nog geen geschikte plek voor haar had kunnen vinden.

Ik liep naar de achterkamer, waar de boekendozen al waren weggehaald, en keek aandachtig door de balkondeuren naar buiten. Het vertrouwde beeld van de overkant begon al de helderheid te krijgen van een herinnering, het was alsof ik de achtergevels, de balkons, de bomen eindelijk terugzag. Achter mij werd het geborgene en gekoesterde in betekenisloze parten en delen afgevoerd. De verhuizers klonken steeds holler, hun stemmen werden voller en voller van lucht, hun stappen roffelden over de vloeren in de ruim geworden kamers. Het stof waaide door de open ramen het schelle late ochtendlicht in.

Het paperassenkastje was het laatste losse ding dat er nog stond. Nu werd het toch tijd. Maar op de een of andere manier kon ik het moment niet bepalen.

Achter op een van de balkons aan de overkant was iemand de was aan het ophangen, kennelijk in de optimistische aanname dat het weer niet zou omslaan en het zo ging blijven als het was. Waarschijnlijk kende ze niets beters dan de goede afloop. Ik had haar jaar in jaar uit vanuit deze beperkte verte op het balkon zien verschijnen, toch zou ik haar op straat of in het telefoonboek niet herkennen.

Hoe meer de oorspronkelijke vreemdheid weer bezit nam van de kamers, des te aanwezig de urn werd. Alsof zij pas tot haar recht kwam nu zij hier alleen achterbleef, in haar eigen vreemde huis, haar geboortehuis. Geen ding tussen de dingen, geen ding

in een doos. Geen ding ook om in een plastic tas van de supermarkt te doen. Maar waar wel in? Toen we de as bij het crematorium hadden opgehaald, had ik de urn zo'n beetje onder mijn jas gestopt en in de auto had ik hem op mijn schoot gehouden. Maar op deze wijze, met dat ding onder mijn jas, kon ik toch moeilijk in de tram naar het Centraal Station. Servies, glaswerk, winterkleden, badkamertroep, de hele rataplan hadden we doorgenomen en op lijstjes gezet om niet te vergeten. Schilderijen, boeken, muziek. Maar ons dierbaarste bezit was ongenoemd gebleven. Niet genoemd om het niet te hoeven denken.

Pas toen ik op weg was, durfde ik het voorzichtig te denken. Ik had de oude schooltas, omdat het hengsel kapot was, onder mijn arm gestoken. Tussen de mensen voelde ik me bespied en gemonsterd. Ik deed zo achteloos mogelijk, probeerde me voor te stellen dat ik hier liep met een tas vol kantoorpullen. Als ik heel intens aan kantoorpullen dacht, deden de mensen dat misschien vanzelf ook.

Ik geloofde het zowaar zelf, dacht ik.

Tot de trein begon te rijden, met mij erin en die tas op de lege plek naast me. Ik sloeg de krant op, maar kon niet lezen wat er stond, want op dat moment drong tot me door dat zij daar, in die tas, naast me zat. Daar ging ik, voor het eerst met haar in de trein. Ja daar gingen we, verder van huis dan we samen ooit waren geweest.

DEPRESSIES

Een lichaam van lood. Je staat op met een lichaam van lood, niet van slaperigheid maar van uitputting. Toch is er niets wat die toestand rechtvaardigt: je hebt geen marathon gelopen de vorige dag, geen verhuizing geregeld, je hebt zelfs je gewone werk niet met buitengewone inzet verricht.

Nee, er is geen enkele reden tot moeheid. Aan de afgematheid van deze ochtend ontbreekt de glans van de tevredenheid, de rozige loomheid die harde werkers ondergaan als ware het de tinteling van eerste welverdiende alcohol in het lichte bloed.

Maar ook het bloed is zwaar. Alles is zwaar. Je herinnert je met bevreemding dat er ook andere dagen waren, toen alles vanzelf leek te gaan, je opgenomen werd in de stroom der gebeurende dingen.

Nu is dat onvoorstelbaar. Zou je er al in willen stappen, in de stroom van de dag, het lukt niet. Alles lijkt te wijken; tussen jou en de dingen blijft een afstand, alsof er een vacuüm om je heen is gelegd, een stolp. Onbereikbaar ligt de wereld om je heen.

Je kamer is die van een vreemde, je bent er binnengelaten om te wachten op – op wat? Er is vergeten je te vertellen waar je op moet wachten en hoelang het bij benadering kan gaan duren. En nu zijn ze vergeten dat ze je hier hebben binnengelaten. Je hangt er rond met de plichtmatige nieuwsgierigheid van iemand die niets anders te doen heeft, bekijkt een boek dat op een tafel ligt, een prentje aan de muur. Je blik dwaalt zonder te beklijven, want wat ontbreekt is een noodzaak.

Er landert een onverdraaglijke willekeurigheid om je heen, een

gapende zinloosheid. Waarom hier, waarom dit, waarom ik? Aanwezigheid komt je sowieso voor als iets ongerijmds, de afwezigheid die je ervaart valt niet te rijmen met het feit dat je je hier schijnt te moeten bevinden. Maar het is onmogelijk je iets anders voor te stellen. Je kunt het denken, maar het je niet voorstellen.

Zo kun je bedenken dat je iets zou kunnen gaan doen. Iets. Een abstractie. Er bestaan mensen die iets doen, ze bewegen of ze brengen in beweging. Dat is bekend. Maar het blijven mechanische handelingen, zoals de takken van de boom voor het raam bewegen in de wind, zoals auto's in de straat bewegen door druk op het gaspedaal. Op deze wijze, weet je, zou je zelf ook kunnen bewegen. Je zou de ene voet voor de andere kunnen plaatsen, de deurklink naar beneden kunnen drukken. Je zou aldus naar buiten kunnen gaan. Nu ben je daar – even – te moe voor, maar straks zou je het kunnen, straks zou je naar buiten kunnen gaan.

Maar waarom? In je vorige leven, dat sinds gisteren voorgeod tot stilstand is gekomen, ja toen ging je naar buiten omdat je iets wilde. Nu komt die wil je voor als iets onbegrijpelijk, als iets van anderen. Het was een ander die het leven leidde dat je het jouwe noemde. Hoe wist je eigenlijk zo zeker dat het jónw leven was? Waarop was dat eigendomsrecht gebaseerd? Kon je dat bewijzen – als het nodig was? Als iemand jou had gevraagd: wat is jouw leven, waar bestaat het uit? kon je dan antwoorden: mijn leven is dit en dit en dit, de rest is niet van mij? Waar hield jouw leven op en begon het leven van de anderen? Was er een grens, en heb ik die grens overschreden?

Is dat het, ben ik een ander, een vreemde geworden?

Vrij naar Georges Perec, *Een man die slaapt*.

Wie is ik? ‘Ik is een ander,’ luidt het dictum van Rimbaud. Een raadselachtige en onheilspellende regel. Je ziet jezelf ineens in de derde persoon, wat grammaticaal niet is toegestaan. Volgens de grammatica hoor je je steeds te identificeren met wat je doet, bij alles wat je overkomt, overkomt het je *zelf*. Je kunt nooit op een afstandje nieuwsgierig staan toekijken hoe je je eruit redt. Wat je zegt, ben je zelf.

De grammatica verschaft ons aldus een volstrekt duidelijk en eenduidig zelfbeeld. Wie ik zegt, maakt zich daarmee persoonlijk verantwoordelijk voor elk werkwoord dat volgt. Een krankzinnige situatie waar men zich onbegrijpelijk gemakkelijk in heeft geschikt.

Hoe vaak ben ik níét degene die ik voorgeef te zijn, neemt er een ik het woord die het helemaal niet voor het zeggen heeft, een praatjesmaker die met stellingen strooit waar enige reserve gepast zou zijn. Maar ben ik het zelf, of is het de grammatica die mij dwingt tot zulke simpelheden? ‘Ik houd niet van...’, ‘ik ga nooit...’, ‘altijd als ik daar ben, ga ik eerst...’, ‘dat vind ik ook’, ‘nee, dat is niks voor mij’. Als ik mij hoor spreken, dan klink ik als een man uit één stuk.

Misschien praten mensen daarom ook zo graag: om zich uit één stuk te voelen, om te ontsnappen uit de onverbreekelijke stilte waarin ze in hun eentje gevangen zitten.

Dát zelf, daar heeft ik het niet graag over, daar daalt ik niet graag in af. Omdat ik er de taal niet kent. De taal van het zwijgen. Liever blijft ik zich articuleren binnen de veilige grenzen van de grammatica, waar ik zich bewust weet en verantwoordelijk, waar ik voor zichzelf in kan staan.

Als je de mensen hoort praten, verwonder je je over hun zekerheden en hun inzichten, hun greep op de wereld. Ja, als je ze zo hoort, kan het niet lang meer duren of alle problemen zullen zijn overwonnen, de wereld één groot communicatienetwerk waarin

iedereen zichzelf en elkaar volledig begrijpt. De wet van de communicerende vaten: iedereen op hetzelfde *level*.

Maar raken we daarmee die analfabeeft in onszelf kwijt, die onbegrijpelijke zwijger? Hij houdt zich verborgen in de duistere krochten van ons lichaam – het lichaam dat wij zo slecht kennen, waarvan we eigenlijk alleen de oppervlakte waarnemen, de verhoornde, reeds afgestorven cellen van de opperhuid. En daaronder het pikkedonker vol slijmerige en bloederige organen, een onbegaanbare binnenwereld – waar ook ergens onze dood zich verborgen houdt, in een enkele cel misschien, in een adertje.*

- * Zijn zij aan elkaar gelijk wellicht – die sprakeloze vreemde in ons onbetreden binnenste en onze bloedeigen dood?

De ander. Noodgedwongen moet je de ander zijn, de man die jou speelt en die door iedereen als bekende wordt begroet. Hij komt de afspraken na waar jij geen zin in hebt, spreekt met de mensen bij wie jij je verveelt, vervult de verplichtingen waar jij het nut niet van inziet. Hij leidt kortom het leven dat jij als een vluchtend dier de rug toekeert.

Opgeslokt worden door een donker bos, verdwijnen uit je eigen zicht, een bos van mensen was ook goed, de anonieme menigte op straat, de woordeloze massa, de willekeurige figuren in een onbekend café, de trein, de snelweg. Als het maar bewoog, als je maar het idee kreeg dat je aan het verdwijnen was. Als je maar niet iemand hoefde te zijn. *En tegelijk dat verlangen gezien te worden en niet onopgemerkt te blijven. Maar altijd door die ene, die enkele. Een meisje natuurlijk, een meisje dat zo sprekend leek op alles wat je vreemd was, zo vreselijk heerlijk vreemd, godsonmogelijk geil werd je ervan – en dat je dus wilde aanraken, om te voelen*

of het echt was. Om te voelen of je zelf wel echt was.

Tussen de ander en jou bestaan duidelijke afspraken. Het is hem bekend dat je bent gaan schrijven om niet meer onder de mensen te hoeven verschijnen. Dus als hij zonodig ergens in een zaaltje een lezing wil houden, met zijn kop in de krant moet staan of uitgeversfeestjes uitzit tot de schoonmaakploeg hem het gebouw uit veegt, dan is dat zijn zaak, niet de jouwe.

Maar nu kom je daar niet meer mee weg, zegt de ander die je op uitnodiging bent. Ja vroeger, toen lieten de heren auteurs in afzijdige aristocratie het vuile werk door hun ander opknappen. Ze fluisterden hem enkele goed klinkende volzinnen in het oor, wensten hem geluk en verdwenen zelf in de onzichtbaarheid van hun ware bestaan.

Naar het scheen was dit een achterhaalde houding.

Maar hoe werd je te midden van anderen in godsnaam je *zelf*? Tussen anderen was ook jij een ander, net zo goed als iedereen. Zodra je je kop buiten de deur stak, nam de ander het al van je over. Je kon je niet herinneren dat je ooit ergens in gezelschap je *zelf* was geweest. Pas als het voorbij was, je de frisse avondwind weer voelde en de straten zich openden, meldde je je present. Dan, als niemand je hoorde, kon je je gaan uitspreken.

MEGALOMANIE VOOR BEGINNERS

PROTOCOLLEN

Zelf een bom maken. Maar eerst moest alles kapot. Met een grandioos gebaar te gronde gaan. Ik bestond toch niet. Wat kon mij dan gebeuren? Gratuite vernietiging van iets wat toch geen waarde had. De wereld ging mij niet aan, de hele rotzooi die ik aantrof was van anderen. Van mijn ouders, mijn leraren, mannen met hoeden en tassen. Rare lui. Wat moest ik ermee? De fik erin. Weg met die handel. Met mijzelf erbij. Desnoods. Ik was toch niks.

Het fijnzinnige element in dezen. Er wordt bij vernietiging te gauw gedacht aan iets grofs en grootschaligs. Iets arbeiderachtigs met mokers en houwelen en dergelijke.

Als kind leerde ik al snel dat vernietigen een secuur werk was. Met een pincet de pootjes van een langpootmug uittrekken, een voor een, en de losgetrokken pootjes keurig op een rijtje leggen. Met een vergrootglas een brandgat maken in de bekleding van een leunstoel, een buitenkansje omdat de zon er zo mooi op viel. Later, op het gymnasium, het lesbureau van de docent, dat om bedenkelijke redenen op een verhoging was geplaatst, zodanig manoeuvreren dat het straks, tijdens de les, bij de minste druk met een afgrijselijk geraas in de afgrond van de klas stortte. Enfin, iedereen die ooit zelf een bom heeft gemaakt, weet waar ik het over heb.

Kinderspel. De destructie waar ik werkelijk naar verlangde, was semantisch en syntactisch van aard. Een einde maken aan de woordenzwendel, de verbale uitzaaiingen die mij letterlijk in mijn bestaan bedreigden. De clichés, de voorgedrukte emoties

en ambities, een heel leven dat al van tevoren beschreven was. Weg met die tweedehands kleren van naaktgeboren kutkeizer-tjes. De wereld moest weer wit worden als een eerste bladzijde. (Eerst volgeschreven, zwartgeschreven. En dan weer witge-maakt. Zwart, wit. Als het maar een uiterste was.)

De vernietiger is megalomaan, totalitair. Neemt met minder geen genoegen. Alles of niets. Dan maar niets. Niets is ook goed, klootzakken.

Mijn fantasie: voor de grap in ieders afwezigheid alle woorden verwisselen. Dood aan de dooddoeners, de clichés. Elk woord een bom die ontploft zodra je haar uitspreekt. Weg alle vaste be-tekenissen. De taal bevrijden uit haar kluisters en clusters, haar erop uitsturen om verhalen te vinden die niemand nog had ge-hoord, om geuren en gevoelens los te maken die nu pas konden worden ervaren, nu pas, nu de woorden door mij gevonden gin-gen worden.

Nieuw, nieuwer, kapot. O eeuwig verlangen aan het begin van iets groots, iets ongekennds te staan. *Altijd het nieuwe: eeuwige mo-dernistische must.* De vernietiging. De vernietiging van de con-venties. Schrijven is herschrijven, opnieuw schrijven. Er is niets anders. Er is niets anders dan niets. Wij makers zijn kapotma-kers.

Op grandioze wijze te gronde gaan. De conventies aan stukken knippen, er figuurtjes uitknippen en die opplakken.

De schrijver is een revolutionair, niet naar buiten toe maar van binnenuit. Binnen heeft hij de ruimte nodig. Om te verdwalen, zichzelf te verliezen, weer onbepaald te worden. Buiten heeft hij niets te zoeken, daar vermomt hij zich als iedereen.

De vergissing dat je anderen nodig hebt om de wereld te veran-

deren. Formules, formuleringen heb je nodig om de wereld te kraken, anderen te kraken, en de werkelijkheid eindelijk helemaal voor je zelf te hebben.

Onlust/wellust. Maar ook de doodgewone onlust/wellust iets kapot te maken, kapot te schrijven. Wie vernietigt, is zelf ook leeg. Wil dat het buiten hem even leeg wordt als binnen in hem.

De eeuwige ontsnapping uit het heden. Het heden: dat wat gebeurt. Een ontsnapping naar een potentieel. Dus niet de onmogelijkheid (bijvoorbeeld van de droom), maar een mogelijkheid (van het schrijven dus). De schrijver als schepper van mogelijkheden.

De voetnoot van de ironie. En tegelijk de ironie van dit alles. Ironie: grootste vernietiger van allemaal. Maar geen vernieuwer. Integendeel. Het ironische veronderstelt alles reeds bekend, herkent in alles oude vormen en gedaanten, graaft vermoeid voor zichzelf steeds hetzelfde graf. (Kinderen kennen geen ironie: voor hen is alles nog werkelijk nieuw.)

De ironie als laatste woord?

Er is geen laatste woord. Er rest altijd tegenspraak. Zelfs als er niets meer over is, kun je dat altijd nog ontkennen.

Ontkennen tot in het oneindige. Ontkennen dat je bestaat, dat je niet bestaat. Leger en leger de woorden, een parodie van vormen en uitdrukkingen, verder en verder zweven de betekenissen, onbelangrijk en al niet meer te achterhalen.

Verhalen worden gemaakt van nevels en schaduwen, van lichtinval en invallende duisternis, wij bouwen voort en hebben er al

geen idee meer van wat het precies voor moet stellen. Wij bouwen herinneringen, zullen we maar zeggen. Prachtig toch? Vroeger wordt zo een soort toekomst, iets waar je aan werkt, als een kathedralenbouwer, iets waar je, desnoods over je dood heen, naar streeft.

Terwijl je weet, o ironie, dat tussen jou en de dingen het voegwoord 'alsof' is geplaatst, soepele scharnier tussen jou en het niets. [Terzijde]

Het afwezige kind. Nog steeds als ik me indenk in het kind dat ik was, ervaar ik die afwezigheid van alles. Na mijn dood geboren. In een wereld die al niet meer bestond.

Mijn verlangen een herinnering aan een verlangen. Mijn leven: de geschiedenis van een afwezigheid. Alles is schim en afschaduwing, verwijzing naar iets wat verdwenen is. De bomen, de huizen, de gezichten, de voorvallen worden tot tekens, symbolen van iets wat niet meer te achterhalen is. Fossielen, runen, pentimento's. Alles wat ik zie doet mij aan iets denken wat mij niet meer te binnen wil schieten.

Maar later, zegt de tijd tot het kind dat rondstommelt in de afwezigheid, later als je groot bent, zul jij je eigen verleden hebben. Later zul jij hierop terugkijken en het deerlijk missen, zeggen de grote mensen met die pijn die grote mensen voelen als ze met een schok inzien dat ze in de verloren tijd niet goed hebben opgelet – waardoor er achteraf iets door hun vingers blijkt te zijn geglipt wat ze goddomme nooit hebben gekend.

Nostalgie. Is terugverlangen naar een verleden dat er nooit is geweest. Terugverlangen naar het verlangen. Nostalgie is het gemis intact houden. Een plaatje draaien en wéér dat gemis voelen, die gapende oneindigheid van het leven elders, het vermoede leven waar je je alleen voorstellingen van kon maken. Als een film, zo was het, als muziek in je oren. Mooier dan het ooit zou kunnen zijn. En dat altijd weer opnieuw. Niet iets terug willen hebben dus, maar iets kunnen blijven missen. Alsjeblieft geen vervulling, want vervulling is vernietiging van alles waar het om gaat.

Orfeus die zijn geliefde niet vindt, gelukkig niet, want als hij haar vindt, kan hij niet meer naar haar verlangen. Laat haar maar ontbreken, dat is de enige manier om van haar te blijven houden. Dierbare onbereikbaarheid.

In de muziek wordt dit uitgedrukt door de halve toon die je steeds tekort komt, het mineurakkoord ofwel de *blue note*. De blauwe noot, die reikt naar de overkant maar net niet aankomt, hopeloos in de diepte tuimelt, met dat weë gevoel in je maagstreek.

In het schrijven gebruiken we de metafoor, waarbij we, om iets te zeggen, iets anders zeggen. Het op een andere manier zeggen. Een roos is niet een roos maar een mond. Je laat daarmee de ontoereikendheid van het woord zien. Roos is niet genoeg, mond ook niet. Het zijn halve woorden, blauwe woorden, die net dat tikkeltje betekenis tekort komen om naar de overkant te kunnen reiken, ze tuimelen en tuimelen, en vallen nooit op hun plaats.

Toch is dat juist de bedoeling. In de gemiste kans blijft de mogelijkheid open. In de gemiste kans blijft de herinnering levend aan het verlangen naar de overkant, naar *een* overkant, want elke overkant is er een.

De nostalgie van het schrijven, de inherente nostalgie ervan. Schrijven is terugverlangen naar het leven dat er *niet* was. Het is heimwee naar de gemiste kans, die daardoor voor eeuwig open-

ligt, wachtend op iets wat niet meer komt, op iemand die niet meer bestaat.

Schrijven wordt daarmee tot een voortdurend herstel van het onmogelijke. Het doet de vervulling teniet, keer op keer. Met elke witte bladzijde ontstaat er weer die onverwulbare hoop op de goede afloop.

Plutarchus. Het is nog niet zo heel lang geleden dat er Voorbeeldige Levens bestonden, geleid door Grote Mannen en opgetekend door dienstwillige chroniqueurs. Een vanzelfsprekend universum van helden, waar Deugd de dienst uitmaakte.

Op een dag vond ik ze, zulke Levens, opgeslagen in houten verhuiskisten uit het verre Haarlem, alwaar mijn oma* plotseling dement was geworden, wat haar leesplezier kennelijk grondig had bedorven. In haar restanten trof ik onder andere een in leer gebonden *Grieksche Heroën* door Ch. Kingsley en een driedelige Plutarchus in Engelse vertaling met de 'spiegelbiografieën' van gedenkwaardige Grieken en Romeinen. *Lives*, heetten deze werken eenvoudig, verder commentaar kennelijk overbodig.

Ik verslond ze gelijk jongensboeken, waarin onverzettelijkheid, rechtvaardigheid en heldendom glorieus triomfeerden over laffe meeloperij, bedrog en verraad. Alleen, waar Eddie Loman en Keesje van Bree in J.B. Schuil's *De A.F.C.-ers* op de laatste bladzijde juichend de welverdiende voetbalkoper in de hoogte staken, moesten de helden van mijn oma het met de dood bekopen.

Grote Mannen hadden een bijzondere aanleg voor het martelaarschap. In het offer openbaarde zich de hoogste moraal. Zonder een eervol sneven zouden hun daden iets vrijblijvends heb-

* Albertine Lykles-Tjaarda (1889-1973).

ben gehouden, om zich waar te maken dienden ze zich over de dood heen te bewijzen. De waarden waar zij voor stonden, waren immers onvervreemdbaar. Zelfs de grootste angst, die voor de dood, moest het ertegen afleggen. Dit werd eer genoemd in die verhalen. Het is datgene waar een held zijn leven voor wil geven. Het maakt de waarde van zijn leven uit; het is voor hem ondenkbaar dat hij ook zonder zou kunnen. Als er niets is om voor te willen sterven is er voor hem niets om voor te leven.

Nooit begrepen wat het was, eer. Zoiets als de ziel of het wezen? Maar de ziel en het wezen waren voor mij net zo raadselachtig en onvatbaar. Wat waren dan bijvoorbeeld de eer, de ziel en het wezen van mijn oma, die wij niet lang nadat de verhuiskisten bij ons waren afgeleverd op Westerveld hadden begraven? *Mijn eerste dode, maar ik had niet in de kist durven kijken.* Wat had zij over de dood heen willen bewijzen? Niks volgens mij. Ze geloofde in God en God vast en zeker ook in haar. Maar waarom las ze die Levens dan, waarom verslond ze ze? Ik, heerszuchtige, las ze eerlijk gezegd omdat ik droomde van een groots en heroïsch leven, maar zij? Ik denk dat Plutarchus en Ch. Kingsley en Emil Ludwig en al die andere hagiografen der groten voor haar een standaard stelden – zoals de Bijbel dat ook altijd had gedaan. Er waren er die zelf Jezus wilden worden, natuurlijk, gekken zijn er altijd; maar de meeste mensen zoeken geen helden om het zelf te worden, ze willen een voorbeeld dat groter is dan zichzelf, iemand die hen voorgaat in het donker, zodat zij op veilige afstand durven volgen.

En ik? *Had* ik maar iets om voor te kunnen sterven. Dan kon ik eindelijk beginnen met leven.